

10 (II gimnazijos) klasės istorijos vadovėlio I dalis, Mindaugas Tamošaitis, leidykla „Baltos lankos Klett“, 2024

Šioje recenzijoje norėčiau aptarti 2024 m. leidyklos „Baltos lankos Klett“ leidžiamą istoriko Mindaugo Tamošaičio parašytą 10 (II gimnazijos) klasės istorijos vadovėlio I dalį. Recenzija dalinsiu į dvi esmines dalis, aptariančias vadovėlyje minimų istorinių žinių pateikimą (tiek rašytinės, tiek vizualios) ir mokomosios-didaktinės vadovėlio pusės kokybės aptarimą.

Vadovėlis yra parašytas remiantis naujausia istorijos ugdymo programa, atspindinti nuo privalomų programoje esančių temų. 10 (II gimnazijos) klasės istorijos programa apima naujausiųjų laikų istoriją nuo tarpukario iki šių dienų. Recenzuojamas vadovėlis nagrinėja pusę šio kurso, todėl temos režiai yra nuo tarpukario iki II pasaulinio karo pabaigos. Vadovėlyje pristatoma medžiaga yra skirta tiek Lietuvos, tiek pasaulio (daugiausia Europos) XX a. pirmos pusės istorijai, kur temos dažnai tarpusavyje persipina sukurdamos integruoto žvilgsnio į praeitį pojūtį. Pirmiausia verta pastebėti, jog autoriaus vadovėlio pasakojimai apie įvairius istorinius įvykius, asmenybes yra gana panašūs į jo paties anksčiau rašytus vadovėlius. Sutampa ir temų išdėstymas, ir medžiagos pateikimas. Iš esmės tai nėra kažkoks tobulintinas aspektas, nes buvę autoriaus vadovėliai buvo parašyti tikrai profesionaliai. Vadovėlyje nėra visiškai atsiribojama nuo naujovių – yra pateikiama šiek tiek šviežios informacijos arba seniau tik paminėti faktai čia plačiau aprašomi, aktualizuojami. Kaip keletą pavyzdžių verta paminėti Ispanijos pilietinio karo gana platų aptarimą, tarpukario Lietuvos prezidentų valdymo ir pažiūrų lyginimą, jų darbų tęstinumo analizę, geografo K. Pakšto idėjos steigti lietuvių kolonijos pristatymą, supažindinimą su Bauhauso kultūra, laikraščiu „Pasaulio lietuviai“ ir t. t. Taigi, nepaisant gana panašios su ankstesniais autoriaus vadovėliais struktūrinės ir žinių visumos, bendrą vaizdą iš dalies papildo naujos ir vertingos, įdomios temos. Viena iš stipriųjų vadovėlio pusių yra įvairių pirminių ir antrinių istorinių šaltinių gausa. Juos bendrai peržiūrėjus tikrai galima atrasti nemažai tokių, kurie dar iki šiol nebuvo panaudoti (kaip pavyzdį galėtume išskirti gimnazistų laišką Suomijos atstovybei vykstant Žiemos karui). Jeigu tekstiniai šaltiniai buvo viena iš stipriųjų pusių, tai prie tobulintinų aspektų vertėtų išskirti tam tikras vadovėlyje pateiktas iliustracijas. Manychiau, vadovėlyje tikrai reikėtų pakeisti tokias iliustracijas, kaip vaizdas iš pačių moksleivių sukurto portalistorijatau.lt arba kaip fotografuotos nuotraukos iš kitų knygų, kur net matosi puslapio sulenkimas. Taip pat atkreipiu dėmesį į iliustraciją temoje apie Didžiąją depresiją JAV. Priedas prie paveikslėlio 13.3 - Bedarbių eilė prie

nemokamos sriubos Čikagoje Didžiosios depresijos metu yra neteisingas, nes nuotraukoje akivaizdžiai matoma, jog bedarbiai stovi prie parduotuvės, virš kurios angliškai parašyta „Nemokamos spurgos ir kava“.

Aptariant mokomąją ar didaktinę vadovėlio pusę verta pastebėti, jog jis sudarytas tradiciniu principu: pagrindinis tekstas iš kelių dalių, temą apibendrinantys klausimai bei darbas su šaltiniais. Tekstų pradžioje daug kur išskiriama temos mokymui vertinga problema, į kurią moksleivis turėtų orientuotis dirbant su vadovėlio medžiaga. Taip pat prie daugumos temų yra papildoma užduotis pavadinimu „Tyrinėkite“. Tai, turbūt, stipriausias ir įdomiausias mokymo(s) atžvilgiu aspektas, kuris mokiniams atveria galimybes praplėsti žinias ne tik vadovėlio rėmuose, bet ir už jo. Čia skatinama domėtis problemiškais, kartais kontraversiškais istoriniais įvykiais, susijusiais ir su atminties kultūra, paveldu, kasdienybės istorija, politiniais sprendimais, ieškoti informacijos internete, užduoti klausimus savo šeimos nariams ir t. t. Vadovėlio autorius supažindina mokinius ir su labai vertinga paveldo elektronine erdve, kurioje besimokantys gali iš arti susipažinti su pirminiais šaltiniais. Verta paminėti, kad dalį klausimų reikėtų šiek tiek patikslinti, pridėti daugiau informacijos, nes pirmą kartą naudojantis elektroninių archyvų duomenų bazėmis gali būti sunku susigaudyti (sudėtingas pavyzdys: Remdamiesi internetu, internetinės svetainės <https://www.epaveldas.lt/> medžiaga, palyginkite 1934 m. Latvijoje arba Estijoje įvykdytą valstybės perversmą su 1926 m. pabaigoje Lietuvoje įvykusių perversmu pagal šį planą: perversmo priežastys, organizatoriai, vykdytojai, eiga ir padariniai.) Prie tobulintinų pusių norėčiau išskirti, jog prie dalies temų norėjosi daugiau apibendrinamųjų klausimų. Taip pat labai trūko pasiūlymų projektiniams darbams, kas labai palengvintų mokytojų darbą kuriant užduotis. Visgi norisi pasidžiaugti skyriaus pabaigoje esančiomis kartojimo užduotimis, kaip klausimai, testas, ir tuo pačiu darbo įsivertinimo ir refleksijos skiltimi.

Apibendrinant, Mindaugo Tamošaičio istorijos vadovėlis 10 (II gimnazijos) klasei (I dalis) yra stipri tradiciniu stiliumi parašyta mokomoji knyga, kuri iš esmės atitinka Istorijos ugdymo programą. Nepaisant vietomis pasitaikančio pasikartojimo į seniau išleistus vadovėlius, šiame darbe yra ir naujų šaltinių, gerai formuluojamų probleminių klausimų ir užduočių, kurios turėtų prisidėti prie kokybiško istorijos ugdymo mokyklose. Šį vadovėlį vertinų kaip teigiamą žingsnį mokymo apie Lietuvos ir pasaulio praeitį kelyje.

Lietuvos istorijos instituto doktorantas, Laurynas Kudijanovas

